

Vladimir Radić, KPMG

Transparentnost između privatnog i javnog sektora

Pročitacu nešto što je iz perspektivne iz KPMG-a, kao revizorske kuće i njegovo iskustvo u odnosu na transparentnost između privatnog i javnog sektora, možda manje ima veze sa ovom temom koja je predviđena u ovom periodu između 13 i 15,30 časova, a koja se odnosila na finansiranje političkih stranaka. Nadam se da ćete naći nešto upotrebljivo iz ovog o čemu ću sada pričati.

„Transparentnost je reč čiju upotrebu vezujemo za početak promena u Srbiji 2000-te i 2001. godine. Ovaj inače latinski izraz - po Milanu Vujakliji, Rečnik stranih reči i izraza, izdanje Prosveta iz 1980-te godine, transparentan, odnosno na latinskom transparere znači - prozračan, providan, bistar, jasan”.

Kod nas stiće široku upotrebu u vreme demokratizacije državnog upravljanja i uspostavljanja kontrole nad radom državnih organa i institucija, pre svega segmenta koji ima zadatak - finansiranje države i finansiranje od strane države, odnosno o potrebi za transparentnošću, govorimo u svim onim postupcima kada se državna sredstva ubiraju, raspoređuju, troše, poklanjaju...

Transparentnost je merilo odgovornosti jedne vlasti. Vlasti su obavezne da daju jasnu i razumljivu, kao i tačnu informaciju o onima koji su ih birali, onima koji plaćaju porez, koji investiraju u jednu državu.

Transparentnost je preduslov demokratije, otuda počinje veza upotreba ove reči sa promenama u Srbiji koje počinju početkom novog milenijuma.

Na žalost, ne retko smo bili svedoci neodmerene upotrebe ovog izraza koji prelazi u njegovu negaciju i upotrebu u nekom pežorativnom kontekstu.

Jedan ugledni gospodin, Ijan Bol, izvršni direktor međunarodne federacije računovođa je definisao tri razloga zašto država mora informisati svoje građane.

Prvi razlog je odgovornost. Država ne troši svoj vlastiti novac, već naš novac.

Savesno voženje državne politike podrazumeva da su poreski obveznici građani ovlašćeni da imaju informaciju o upravljanju državnim resursima, o tome u kojoj meri je država finansijski sposobna da pruži svojim građanima ono što oni od nje očekuju, da li je sposobna da izdrži eksterne udare na njene potencijale, da li može da se nosi sa takvim izazovima kao što je odnos sadašnjih obaveza sa dugoročnim trendovima, kao što je starenje stanovništva kao globalna pojava.

Drugi razlog je kvalitet upravljanja.

Vlast kao i kompanija mora imati blagovremenu i tačnu informaciju kako o sopstvenim finansijskim potencijalima kako bi nadzirala i usmeravala realizaciju državnog upravljanja.

Tu suštinski nema razlike između državnog i korporativnog upravljanja.

Države širom sveta transferuju bilione i trilione dolara pod izgovorom unapređenja socijalne i makroekonomske funkcije države. Ukoliko u ovom procesu država postupa neefikasno, nema nadzora i ovako stečeni novac investira na pogrešan način, onda je ekonomija svakako najveća žrtva.

Treći razlog je demokratija. Ispravno funkcionisanje demokratije zahteva da birač ima poverenja u političara i da na osnovu toga želi da učestvuje u političkom procesu.

To poverenje se stiče kada postoji informisanost građana koje potpomaže opredeljenje kod građana u savremenim demokratskim društvima.

Informacija o pouzdanom raspolaganju državnim sredstvima često je presudna kod donošenja odluke na izbore.

Transparentnost države u finansijama unapređuje kvalitet upravljanja državom. To je ono što građani u demokratiji zaslužuju. To unapređuje borbu protiv korupcije i koruptivnih postupaka državnog aparata.

Osvrnuću se na postignuti nivo transparentnosti u javnom sektoru iz perspektive KPMG-a.

Da li je rad finansijskih poluga države, Ministarstva finansija, privrede, poreska uprava, carina, raspolaganje državnim sredstvima ili samo tok privatizacije dovoljno transparentan, to je nešto što je pitanje široke analize i rada čitavih timova.

Mora se priznati da uz sve manjkavosti i brojne zamerke moramo da kažemo da je u javnom sektoru postoje neke nove okolnosti, da je nivo odgovornosti, pa i svesti države i njenih činovnika znatno unapređen.

Najvažnije je da je javnost, odnosno jasnost uvida u tzv. državne poslove pustila svoj koren. To je očigledno. Bez nje je nezamisliva dalja modernizacija ove zemlje, završetak procesa reforme i tranzicije ukupno.

Državni činovnici koji ako ih ima u ovoj sali, unapred im se izvinjavam na komentaru, ali to je jedna globalna pojava, imaju jednu sklonost neracionalnu, pa i zlonamernom raspolaganju velikim količinama sredstava. Oni su danas u Srbiji ipak izloženi višestepenoj, mada ne zaokruženoj kontroli i nadzoru.

Moramo da prihvatimo činjenicu i da priznamo da je ondašnja nekontrolisana sloboda, pa i bahatost javnog sektora danas nezamislivo i u toku je proces koji je nemoguće vratiti unazad.

Pomenuću tri primera kroz koje mi najbolje kao revizori vidimo dokle se stiglo sa transparentnošću javnih sektora.

Javne nabavke. U početku primene Zakona o javnim nabavkama smo bili svedoci ozbiljnih problema koji su podjednako pogađali i kupca i dobavljača. Procedure su bile nejasne, kompleksne, nedorečene. Grešili su svi. Javne nabavke su poništavane. Česte su bile i kritike koje su išle dotle da su pozivale na ukidanje Zakona o javnim nabavkama, jer to zaustavlja privredu. Danas je potpuno aut pričati o nekim mogućnostima oštre kritike Zakona o javnim nabavkama i uveden je red. Čini se da je znatno manje zloupotreba. Javne nabavke se manje, više odvijaju nesmetano. Ja govorim o javnim nabavkama u kojima učestvuje KPMG.

Ono što je predstavljalo ozbiljan problem je dugo i neobjašnjivo odlaganja početka rada Komisije za zaštitu prava ponuđača kao kontrolnog tela.

Druga stvar na koju ne mogu da se ne osvrnem jesu često potpuno nemušta i nejasna objašnjenja kada je reč o tumačenju bodovanja od strane tzv. Komisija za odabir najpovoljnijeg ponuđača.

Čim bi se pojavljivao jedan viši kriterijum od kriterijuma najpovoljnije ponude, tu smo odmah dobijali. Čim je bilo reči o bodovanju višeg kriterijuma, dolazilo se do veoma neobičnih objašnjenja zašto je izabran baš jedan, a ne ovaj drugi.

U takvim okolnostima je transparentnost najozbiljnije ugrožena.

Što se tiče reči - transparentno, ona je možda korišćena kao najčešća u postupku privatizacije kao preduslov kvalitetnog procesa privatizacije društvene i državne svojine u Srbiji.

Posle nekih početnih problema i skandaloznih privatizacija, čega smo svi bili svedoci, ipak se ušlo u jedan stabilan, uigran i prilično transparentan proces.

Mislim da je danas potpuno van smisla komentarisati korist od privatizacije koju imaju privreda, država, zaposleni. U krajnjem slučaju sindikati i kakve su nove upravljačke i vlasničke strukture.

Česti prigovori su bili na relativno uzak krug učesnika u procesu privatizacije kada je reč o domaćim investitorima, ali moramo se složiti da su iskustva drugih zemalja, pogotovo u regionu veoma slična. Smatram da to nije tema ovog skupa, već nekog drugog. Ali, moramo se složiti da su najveće akvizicije imale kao glavne kupce multinacionalne kompanije koje uglavnom nisu imale pritužbe na transparentnost postupka. Bile su frenkventnije, uglavnom su bili prigovori i kritike upućene pripremnim radnjama u

postupku privatizacije, pre svega nekvalitetnom dokumentacijom koja je trebala da posluži potencijalnom investitoru da donese odluku. Ali, onda imamo problem pre sa strukom nego sa transparentnošću.

Privatizacija se bliži kraju. To je ohrabrujuća činjenica. Ipak, ja moram da iskoristim ovaj trenutak da uputim jednu oštru kritiku državi u izostanku napora da se dosledno primeni privatizacija i na javna preduzeća i velike državne sisteme, što na kraju dovodi u sumnju napore države da bude dosledna i transparentna u postupku reformi i tranziciji.

Kao poslednji činilac našeg iskustva vezanog jeste uvođenje revizije u javni sektor i funkcija revizora.

Insistiranje na uvođenju revizije u javni sektor na pozitivan način doprinelo je jednom novom i kvalitetnijem shvatanju profesije revizora i shvatanju značaja i upotrebne vrednosti revizije.

Korektno je podvući važnost angažovanja vlasti u Srbiji, pre svega ljudi koji su bili resorno odgovorni da se stvore kakvi, takvi zakonski okviri na samom početku kojima bi revizija imala svoju delotvornost. Onda su došle izmene Zakona o računovodstvu i reviziji, posle donošenja novog Zakona. Doneli su se i implementirali setovi zakona kojima su uređena javne finansije, Narodna banka, oblast bankarstva i osiguranja, privreda, itd.

Posle 2001. godine revizija je prestala da bude nešto što je predstavljalo isključivo zakonsku obavezu za javan sektor, ispunjenje puke forme, otaljavanje posla u kome najveću korist ima revizor od ubiranja naknade.

Tek tada prvi put u istoriji moderne srpske države pojedine državne institucije, javna preduzeća, ministarstva, finansijske ustanove, uključujući i NBS počinju da budu obavezne da svoje finansijske izveštaje nezavisnim revizorskim kućama.

Pojedine javne institucije prvi put i posle svog višedecenijskog postojanja ulaze u procenu vrednosti svoje imovine.

Profesionalnim i objektivnim pristupom revizorske kuće su ukazale na zdravstveno stanje brojnih činilaca u javnom sektoru, tako da je finansijska transparentnost finansijskih rezultata koji su postignuti u javnom sektoru zahvaljujući angažovanju revizora ukazale na potrebu sveobuhvatnih velikih potreba, po nekad i primenu drastičnih i nepopularnih mera. Setimo se gašenja četiri velike državne banke. Na kraju, ukazalo je na jako lošu upravljačku strukturu, to jest kadrovsku strukturu u javnom sektoru.

Svakako da loš utisak ostavlja činjenica da su izveštaji revizora često bili ignorisani. Izostale su reakcije na naše nalaze.

Godinama su se ponavljale iste greške. Upravo je tu ta diferencija specifika između javnog i privatnog sektora. Mislim da je gotovo nezamislivo da vlasnik ili predstavnik

vlasti, odnosno predstavnik glasnika oličen u menadžmentu firme ne reaguje kada revizori ukazuju na postojanje rizika ili manjkavosti u finansijskim izveštajima kompanije, banke i osiguranja.

Država mora ozbiljno razmotriti činjenicu da odabir revizora i procenitelj imovine i kapitala javnih preduzeća i ustanova se najčešće zasniva na kriterijumu ekonomski najpovoljnije, tj. najjeftinije ponude. To dovodi do angažovanja revizora i konsultanta, limitiranih kvaliteta i potencijala, pa shodno tome se i otvara prostor na izazovima transparentnosti.

Polako se stiče utisak da je danas revizor postao partner u zajedničkom poslu i da javni sektor više nema dileme o korisnosti koju ima od revizije.

U ukupnoj transparentnosti odnose u javnom sektoru svakako su doprineli i zakoni kojima su se regulisali sukobi interesa, prava i obaveze nosilaca javnih funkcija, javno informisanje, finansiranje političkih stranaka. Bilo bi krajnje neopravdano ne pomenuti i državne organe, a pre svega domaćina ovog skupa Savet za borbu protiv korupcije koji su zaduženi za kontrolu i primenu tih propisa. A, i nevladin sektor i organizacije koje su svojom upornošću i konstruktivnim pristupom unapredile prozračnost procesa koji se u ovoj zemlji svakodnevno odvijaju.

Jednostavno rečeno sa velikim zakašnjenjem u odnosu na zemlje u okruženju država Srbija je shvatila ozbiljnost latinske reči s početka mog teksta. To zakašnjenje ne može biti opravdanje za određene slabosti i sporosti kada je reč o doslednom insistiranju na punom uvidu javnosti u državne postupke i proces, ako ni zbog čega drugog, onda zbog onoga što smo već rekli, zbog činjenice da je to pre svega, naš novac.

Što se tiče privatnog sektora, tu ću biti znatno kraći, iako su naša iskustva daleko jača. Uvođenje međunarodnog standarda, finansijskog izveštavanja kao sastavni deo nacionalne računovodstvene politike 2003. godine za banke, 2004. godine za preduzeća, uticao je na povećanje stepena transparentnosti finansijskog izveštavanja u Srbiji u privatnom sektoru.

Razvoj međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja se danas obavlja rapidno i ide u pravcu veće transparentosti. Značaj velikih revizorskih kuća je upravo u pomoći koju pružamo u implementaciji ovih standarda, a koje ima uporište u našem ogromnom iskustvu u ovoj oblasti.

Smatram da su naši potencijali krajnje neiskorišćeni u ovoj zemlji i da su veoma retki primeri da nas domaći klijenti i iz privatnog i javnog sektora angažuju kako bi im olakšali prelazak na ove standarde. Reč je tek o nekoliko banaka za koje smo radili i za NBS.

Dosadašnje iskustvo KPMG-a je da se u praksi privatnog i javnog sektora još uvek javlja niz poteškoća u vezi sa pravilnom primenom međunarodnih standarda pa i razumevanjem. Brojni su uzroci ovoga. Recimo nedostatak znanja, nerazumevanje potrebe i neposredne koristi, nerazumevanje uloge revizora, nedovoljna razvijenost i

uređenost finansijskog tržišta, berze, neusaglašenost zakona. Zakoni poreski i računovodstveni nisu usklađeni do kraja sa primenom međunarodnih standarda.

Treba biti svestan toga da je pravilna implementacija međunarodnih standarda veliki korak napred, ali ne i jedini garant transparentnosti privatnog i javnog sektora. Dobro znamo čuvene afere i skandale kao što su „Enron,, „Vorlkom,, „Parmalat,, itd, koje su u svakom slučaju dovele do, prvo, uvođenja Sarbanes – Oxley Act u Americi, a kasnije i u svim evropskim zemljama, krajnjeg uozbiljavanja procesije revizora, a sve to u cilju zaštite tzv. stej holdera.

Na kraju, šta bi bio zaključak? Pre svega je potrebna dosledna primena postojećeg zakonskog okvira koji je temelj transparentnosti i javnog i privatnog sektora. To nije dovoljno. Nužno je regulativu menjati i usklađivati sa praksom razvijenih zemalja Evrope i sveta.

Zamerke da bi neke promene dovele do pravne nesigurnosti, jednostavno ne stoje. Danas se društvo menja velikom brzinom i regulativa mora da prati taj tempo.

Konačno i možda najvažnije je unapređenje edukacije, onih činilaca od kojih transparentnost zavisi i u javnom i u privatnom sektoru. Imamo snažan utisak da u Srbiji i država i privatni sektor su najraspoloživiji da prištede, da je to najmanje racionalno, a to je obrazovanje kadrova. Tu smo nekako neobično racionalni. U KPMG-u koji godišnje ima velike investicije u zaposlenima koji se mere stotinama hiljada eura, smo jako svesni da to investiranje opterećuje i budžet i planove i realizaciju.

Ali, benefit koji dolazi iza toga je nemerljiv. Čini se da je edukacija možda i najveći problem transparentnosti u današnjoj Srbiji. Hvala.